

УДК 364-786-057.36:7.02

Бриндіков Юрій Леонідович

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

АРТ-ТЕРАПІЯ: СУТЬ, МОЖЛИВОСТІ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ

У статті проаналізовано різні підходи до визначення арт-терапії. З методологічної точки зору арт-терапію розглядають як форму психотерапії, інноваційну освітню і реабілітаційну технологію, комплекс методик для лікування і адаптації людини у соціумі. Представлено переваги арт-терапії, розкрито її суть і можливості у роботі з військовослужбовцями учасниками бойових дій. Охарактеризовано варіанти проведення індивідуальної і групової арт-терапії, серед яких для комбатантів оптимальною може бути студійна відкрита група, аналітична закрита група і тематично орієнтована група.

Ключові слова: арт-терапія, індивідуальна арт-терапія, групова арт-терапія, військовослужбовці учасники бойових дій.

Вступ. Гнучко реагуючи на складні економічні, політичні, соціальні, культурні, військові події, що динамічно змінюються протягом першої чверті ХХІ століття, арт-терапевти створили складну високодиференційовану систему послуг для широкого кола клієнтів. При цьому зберігається прихильність гуманістичним цінностям, усвідомлюється відповідальність за здоров'я людей, повага їх гідності і врахування способу життя і культурного досвіду військовослужбовців учасників бойових дій. Останнім часом саме арт-терапію почали активно використовувати у лікувально-реабілітаційній роботі з комбатантами, які мають психоемоційні розлади, наслідки психотравматичних стресових розладів, прояви деструктивних емоційних станів тощо. Це пов'язано з тим, що арт-терапія не має протипоказань і характеризується такими ознаками:

- сприяє творчому самовираженню, розвитку уяви, естетичного досвіду, практичних навичок образотворчої діяльності, художніх здібностей;
- знімає втому, зменшує негативні емоційні стани й прояви;
- створює позитивний емоційний настрій у групі;
- дає змогу опрацювати думки й емоції, які людина звикла пригнічувати, надає можливість трансформувати їх у позитивні;
- дає можливість на символічному рівні експериментувати з найрізноманітнішими відчуттями, досліджувати й виражати їх у соціально прийнятній формі;
- створює умови для експериментування з кінестетичними й зоровими відчуттями, стимулює розвиток сенсомоторних умінь і в цілому правої півкулі головного мозку, що відповідає за інтуїцію й орієнтацію в просторі;
- полегшує процес комунікації з іншими людьми;
- сприяє створенню відносин взаємного прийняття та емпатії;
- дає змогу звернутися до тих реальних проблем, які складно обговорювати;
- розвиває відчуття внутрішнього контролю;
- підвищує адаптаційні можливості людини до повсякденного життя;
- ефективна при корекції різних відхилень і розладів особистості;
- спирається на здоровий потенціал особистості, внутрішні механізми саморегуляції і зцілення;
- дає змогу вибудовувати взаємини на основі любові й прихильності, у тим самим, компенсувати їх можливу відсутність, і самі [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відзначимо, що загальні аспекти до розробки психологічних і педагогічних аспектів арт-терапії представлені

у роботах Б. Карвасарського [9; 16], О. Копітіна [11], А. Грішиної [7], Л. Лебедевої [12; 13] та інших. Суттєво поглиблюють розуміння досліджуваного феномена ідеї зарубіжних арт-терапевтів – Е. Крамер, М. Лібман, М. Наумбург та інших. Теоретико-методичні аспекти арт-терапії аналізували українські вчені – О. Вознесенська [4], Л. Калініна [8], О. Смілянець [18], О. Сорока [19] та інші.

Метою статті є розкриття теоретичних підходів до визначення арт-терапії, аналіз форм проведення арт-терапевтичних занять, обґрунтування можливостей арт-терапевтичної роботи з військовослужбовцями учасниками бойових дій в якості реабілітаційного засобу.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні не існує єдиного прийнятого визначення «арт-терапії». Для конкретизації та уточнення звернемося, передусім, до висвітлення наукової категорії «арт-терапія» у науково-довідковій літературі. Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови дає таке визначення арт-терапії – це «метод лікування нервових і психічних захворювань засобами мистецтва та самовираження в мистецтві» [3, с. 41]. У психотерапевтичній енциклопедії окрім «арт-терапії» використовують терміни «образотворча терапія» або «художня терапія», проте вони не тотожні до англійського аналога й звужують його зміст [16, с. 43]. У тлумачному словнику психіатричних термінів арт-терапія представлена як вид психотерапії, лікування залученням до мистецтва. Для цього з «хворим» обговорюють витвори мистецтва (катарсичний вплив) або використовують переживання творця – мистецтво створює можливості для самовираження, відрегування, відволікання (катарсис митця). До арт-терапії відносять бібліотерапію, музикотерапію, кінотерапію тощо [2].

У педагогічному словнику [10] арт-терапію розглядають як терапію засобами мистецтва. Як метод, вона ґрунтується на тому, що внутрішні переживання, труднощі, конфлікти людини мають представництво на образному, символічному рівні і можуть бути виражені в образотворчому мистецтві – малюнку, ліпленні, аплікації на вільну тему. Арт-терапія допомагає звільнитися від конфліктів і сильних переживань за допомогою розвитку уваги до почуттів, посилення власної особистісної цінності і підвищення художньої компетенції.

У Резолюції Російської арт-терапевтичної асоціації (16.05.2009 р.) арт-терапія характеризується як «система психологічних і психофізичних лікувально-коректувальних дій, заснованих на заняттях клієнта образотворчою діяльністю, побудові й розвитку психотерапевтичних стосунків. Вона може застосовуватися з метою лікування і попередження різних хвороб, корекції порушеної поведінки й психосоціальної дезадаптації, реабілітації осіб з психічними й фізичними захворюваннями

і психосоціальними обмеженнями» [17, с. 9].

Науковці по-різному трактують наукову дефініцію «арт-терапія». Виходячи із вагомості зарубіжного досвіду впровадження арт-терапії в Американській і Британській школах, вважаємо за доцільне, насамперед, проаналізувати основні підходи найбільш яскравих представників цих шкіл до самої дефініції «арт-терапія». Засновниця арт-терапевтичного напрямку в США М. Наумбург характеризує арт-терапію як «техніку, що дає змогу людині виражати внутрішньопсихічні конфлікти у візуальній формі і поступово переходити до їх усвідомлення і вербалізації» [7, с. 86]. Протилежною думку притримується Е. Крамер. Художній педагог за освітою, вона вважає, що «арт-терапія впливає таким чином, що продукт образотворчої діяльності сублімує агресивні тенденції автора й попереджає тим самим їх безпосередній прояв у вчинках» [7, с. 86]. Актуальним є підхід М. Лібман, яка під поняттям арт-терапії розуміє використання засобів мистецтва для передачі почуттів та іншого змісту психіки людини з метою зміни структури її світовідчуття [20].

Принагідно зазначити той факт, що в англomовних країнах (США, Великобританії) арт-терапія іноді позначається такими термінами, як *art as therapy* (образотворче мистецтво як терапія), або *therapeutic art* (лікувальне образотворче мистецтво). Акцент робиться на терапевтичному впливі самого процесу творчої, образотворчої діяльності, активізації учасників арт-терапевтичного процесу, розвитку у них комплексу експресивних навичок. При такому підході не відбувається заглиблення в клінічні аспекти і складну внутрішньо- і міжособистісну динаміку, пов'язану з арт-терапевтичним процесом [11].

Слід констатувати, що на сьогоднішній день арт-терапія активно розвивається в Росії. Представити найбільш вагомі трактування цього феномену. Досить актуальним є педагогічний підхід до сутності наукової дефініції «арт-терапії», представлений Л. Лебедевою, яка наголошує, що термін «арт-терапія» (від англ. *art*: мистецтво, *art-therapy* букв. – терапія мистецтвом) означає вплив на психоемоційний стан хворого за допомогою пластичної образотворчої діяльності. Як правило, для цього використовують візуальні види мистецтв: живопис, графіку, скульптуру, дизайн або такі форми творчості, у яких візуальний канал комунікації відіграє провідну роль (кінематограф, відеоарт, перфоманс) [12, с. 35]. Цікавою є думка А. Грішиної [7, с. 96], яка розглядає арт-терапію як «технологію, що застосовує спонтанну образотворчу діяльність з метою розкриття творчого потенціалу і гармонізації внутрішнього світу дітей».

Найбільш розробленою і авторитетною є позиція представників психологічного підходу. У цьому відношенні цікавою є думка Т. Глухової щодо арт-терапії як «особливої форми психотерапії, заснованої на динамічній взаємодії трьох її основних елементів-учасників: клієнта, психотерапевта й образотворчого матеріалу – продукту творчості» [6, с.69]. Колектив науковців розглядають арт-терапію як «...усі види практики надання психологічної допомоги особистості, навчання, реабілітації і психотерапії, засновані на мистецтві і творчих продуктивних формах активності людини... Арсенал форм, видів і методів арт-терапії надзвичайно різноманітний» [5, с. 206]. Як справедливо зазначає Л. Повстан, «арт-терапія є засобом психологічної гармонізації і розвитку людини через її заняття художньою творчістю. А оскільки - вона є терапією шляхом творчого самовираження, то ця властивість відкриває практично безмежні можливості для особистісного розвитку» [14, с. 37–46]. З позиції адаптації, арт-терапія розцінюється як «інтегративний адаптаційний механізм, що надає людині

активну позицію відносно можливостей пристосування до середовища, яке сприяє загальній гармонізації особистості» [9, с. 243].

У контексті спеціальної освіти колектив російських учених розглядають арт-терапію як «синтез декількох галузей наукового знання (мистецтва, медицини і психології), а в лікувальній і психокорекційній практиці як сукупність методик, побудованих на застосуванні різних видів мистецтва у своєрідній символічній формі, що дають змогу за допомогою стимулювання художньо-творчих (креативних) проявів дитини з проблемами здійснити корекцію порушень психосоматичних, психоемоційних процесів і відхилень в особистісному розвитку» [1, с. 26].

Цінним для нас є дослідження ряду науковців, результати яких знайшли відображення у психологічному словнику [15], автори якого які визначають арт-терапію як засіб і технологію реабілітації осіб з обмеженими можливостями засобами мистецтва й художньої діяльності, що базуються на здібності людини до образного сприйняття оточення й упорядкування своїх зв'язків у будь-якій художній, символічній формі. Мистецтво як діяльність є експериментуванням людей художніми образами, символами в якості заступників реальних об'єктів.

Для розгляду нашої проблеми необхідно звернутися до праць вітчизняних дослідників. Найбільш розробленою і авторитетною є позиція О. Сороки, яка трактує «арт-терапію як інноваційну освітню технологію «лікування» засобами образотворчого мистецтва, а саме малюнком, графікою, живописом, скульптурою для гармонійного розвитку особистості. Як допоміжні засоби в арт-терапії використовують музику, казку, танець, гру, драму тощо» [19, с. 34]. У публікації О. Вознесенська пропонує розуміти арт-терапію як «метод оздоровлення за допомогою творчого самовираження. Зцілення передбачає духовну цілісність, гармонію духа і тіла» [4, с. 20]. З позиції Л. Калініної, арт-терапію є «терапією, змістом якої є художня творчість людини» [8, с. 25]. Цікавою є погляди на арт-терапію О. Смілянець, яка вважає її методом лікування за допомогою художньої творчості, що сприяє вираженню агресивних почуттів у соціально допустимій формі; дає основу для інтерпретації і діагностичної роботи в процесі терапії; дає змогу працювати з думками і почуттями, які здаються нездоланими; сприяє виникненню відчуття внутрішнього контролю й порядку; розвиває й посилює увагу до почуттів [18, с. 473].

Аналіз літературних джерел дає підставу встановити, що арт-терапію розглядають як особливу форму психотерапії за допомогою візуального, пластичного мистецтва, як інноваційну освітню і реабілітаційну технологію, як сукупність методик, що створюють умови для лікування і адаптації людини у соціумі. Розглянуті позиції дають можливість з'ясувати суть арт-терапії, що передбачає терапевтичний і корегувальний вплив мистецтва на людину і проявляється в реконструюванні психотравматичної ситуації за допомогою творчої діяльності. При цьому у людини в арт-терапевтичному процесі виникають нові позитивні враження, емоції і потреби.

Слід констатувати, що на сьогоднішній день склалися три самостійних напрями арт-терапії – психотерапевтичний (медичний), педагогічний і соціальний (терапія зайнятості). Їх об'єднує використання художньої творчості як лікувального засобу, що відволікає людину від неприємних, болісних переживань і гармонізує емоційну сферу.

Проаналізувавши сучасні підходи науковців до арт-терапії як наукової категорії визначаємо, що вони передбачають художню творчість, образотворчу діяльність

для «гармонізації розвитку особистості через розвиток здібностей самовираження і самопізнання в мистецтві, у порівнянні, наприклад, з грою, що пов'язано з продуктивним характером мистецтва – створенням естетичних продуктів, що об'єктивують у собі почуття, переживання і здібності людини, полегшують процес комунікації з іншими людьми» [5, с. 208].

Зазначимо, що на сьогодні виокремлюють чотири варіанти застосування арт-терапії:

- 1) пасивна арт-терапія – передбачає аналіз та інтерпретацію картин (репродукцій), фотографій учасниками арт-терапевтичного процесу для «лікування»;
- 2) активна арт-терапія – зосереджена на самостійній творчій діяльності, яка розглядається як лікувальний чинник;
- 3) поєднання пасивної і активної арт-терапії;
- 4) навчання учасника арт-терапевтичного процесу творчій діяльності і вибудовування взаємин з арт-терапевтом.

Існують різні форми арт-терапії, проте найбільш розповсюдженими є індивідуальна й групова, кожна з яких має різновиди. Інколи, вибір проведення арт-терапевтичних занять залежить від бажання учасників, оскільки за відсутності протипоказань вони можуть займатися як індивідуально з арт-терапевтом, так і в групі. Особливо цінною арт-терапією є для тих учасників, які мають труднощі у вербалізації своїх переживань, йдеться про малоконтактність, мовні порушення, «невимовність» у людей з посттравматичними стресовими розладами. Як правило, вони виражають свої емоції і переживання в малюнках, художніх виробках. Для активізації психічних процесів, тренування сенсомоторних умінь і навичок, налаштування на роботу корисною може бути нескладна маніпуляція або гра з різними матеріалами.

За умови вибору індивідуальної арт-терапії, арт-терапевт намагається налаштувати учасника на роботу. При цьому важливим є встановлення психотерапевтичного контакту, який відбувається на перших зустрічах. При цьому як у арт-терапевта, так і в учасника виникають реакції один на одного (вони не завжди бувають позитивними), що в подальшому впливатиме на атмосферу арт-терапевтичного процесу. Арт-терапевт детально пояснює мету, особливості, характер і умови арт-терапевтичної роботи. В разі погодження учасником правил арт-терапевтичної роботи складається контракт, що «захищає» і клієнта, і арт-терапевта, формуючи відповідальність обох сторін за прийняті зобов'язання. Арт-терапевт забезпечує належні умови для проведення індивідуальних арт-терапевтичних занять (засоби, оснащення, регулярність проведення сесій). Учасник зобов'язується відвідувати арт-терапевтичні заняття й оплачувати послуги арт-терапевта.

На початкових арт-терапевтичних сесіях арт-терапевт разом із учасником узгоджує правила поведінки на заняттях, пояснює що арт-терапія не передбачає спеціальних художніх здібностей, умінь чи навичок, наголошується на вільному самовираженні учасника за допомогою різних художніх матеріалів і засобів. Арт-терапевт має враховувати схильність учасника до індивідуального темпу діяльності, оскільки деяким людям

складно розпочати малювати, пояснюючи це страхом, сприйманням малювання як дитячої гри або навпаки намаганням створювати якомога гарні малюнки.

Поступово, з кожним заняттям між арт-терапевтом і учасником формуються психотерапевтичні відносини, що відрізняються захищеністю, комфортом, переважаючим позитивних емоцій. Інколи у учасника можуть виникати негативні відчуття – страх, провина, гнів, образа, злість тощо, які не рекомендується стримувати. Під час малювання, наприклад, техніки «Моє минуле» можуть проявлятися різні спогади, які «опрацьовуються» на етапі обговорення. Арт-терапевт намагається встановити зв'язок між характером образотворчої діяльності людини, досвідом дитинства, взаємовідносинами з іншими людьми і проблемами, характерними для даного періоду життя. Тривалість індивідуальної арт-терапії залежить від загального стану учасника, покращення його психоемоційного стану, характеру образотворчої діяльності – від кількох місяців до року і більше.

Групова арт-терапія створює передумови для обміну досвідом, як на вербальному, так і невербальному рівнях, призводить до усвідомлення спільних переживань. Окрім цього, групові арт-терапевтичні заняття відрізняються «демократичною» атмосферою, що проявляється у рівності прав і відповідальності всіх учасників арт-групи, меншому ступені залежності від арт-терапевта, здатністю адаптуватися до групових норм.

У цьому контексті М. Лібман [20] наголошує, що групова арт-терапія:

- підвищує самооцінку і призводить до зміцнення особистої ідентичності;
- пов'язана з наданням взаємної підтримки учасникам арт-групи;
- дає змогу опанувати нові ролі, розвивати ціннісні соціальні навички;
- надає можливість поспостерігати за результатами своїх дій і їхнього впливу на інших учасників групи;
- розвиває уміння і навички прийняття рішень.

Серед варіантів групової арт-терапії, за ступенем групової взаємодії і структурованості, поширеними є студійна відкрита група, аналітична закрита група і тематично орієнтована група. Слід зазначити, що арт-терапевтична група структурується не тільки за рахунок тем, що мають характер індивідуальних чи групових завдань з інструкціями для виконання, але і за рахунок розподілу часу сесії на етапи: 1) введення і «розігрів» (займає приблизно 10–25 % часу сесії); 2) образотворча діяльність (30–40 %); 3) обговорення і завершення сесії (35–40 %).

Висновки. Отже, при проведенні арт-терапевтичних занять з військовослужбовцями необхідно стимулювати їх комунікацію, формуючи і розвиваючи практичні вміння і навички, пов'язані з професійною діяльністю та адаптацією до мирного життя. Завданнями роботи арт-терапевтичних груп є подолання соціальної депривації, опанування комбатантами адаптивних форм поведінки (особливо, в конфліктних ситуаціях), вільне і відкрите вираження ними своїх переживань і проблем, підвищення самооцінки і зміцнення ідентичності, розвиток творчого потенціалу тощо.

Список використаної літератури

1. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании : учебник для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений / Е.А.Медведева, И.Ю.Левченко, Л.Н.Комиссарова, Т.А.Добровольская. – М.: Академия, 2001. – 248 с.
2. Блейхер В.М. Толковый словарь психиатрических терминов / В.М.Блейхер, И.В.Крук. – Воронеж : НПО МОДЭК, 1995. – 640 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. Бусел В. Т.]. – К.; Ірпінь : Перун, 2007. – 1736 с.
4. Вознесенская Е.Л. Особенности и перспективы развития арт-терапии в Украине / Е.Л. Вознесенская // Наукові праці (Серія : Педагогіка) : науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – Вип. 95. –

- Т. 105. – С. 19–24.
5. Возрастно-психологический подход в консультировании детей и подростков: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / Г. В. Бурменская, Е. И. Захарова, О. А. Карабанова [и др.] – М.: Академия, 2002. – 416 с.
 6. Глухова Т.Г. Актуализация восприятия профессионального здоровья педагогов средствами арт-терапии : дис. ... канд. псих. наук: спец. 19.00.07/ Татьяна Георгиевна Глухова. – Самара, 2003. – 181 с.
 7. Гришина А.В. Развитие творческой индивидуальности подростков средствами арт-терапии в учреждениях дополнительного образования: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / А.В.Гришина. – Волгоград, 2004. – 186 с.
 8. Калініна Л.А. Використання лялькотерапії як напряму арт-терапії у корекційній роботі з дітьми, які мають проблеми у розвитку / Л.А.Калініна // Наукові праці : науково-методичний журнал (Серія : Педагогіка). – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім.Петра Могили, 2009. – Вип.95. – Т.105. – С.25–30.
 9. Карвасарский Б. Д. Психотерапия: учебник для студ. мед. ВУЗов / Борис Дмитриевич Карвасарский. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2002. – 672 с.
 - 10.Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь: для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г.М.Коджаспирова, А.Ю.Коджаспиров. – М.: Академия, 2005. – 176 с.
 - 11.Копытин А.И. Методы арт-терапии в преодолении последствий травматического стресса / А.И.Копытин. – М.: Когито-Центр, 2014. – 208 с.
 - 12.Лебедева Л.Д. Педагогические основы арт-терапии в образовании учителя: дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01/ Людмила Дмитриевна Лебедева. – М., 2003. – 426 с.
 - 13.Лебедева Л.Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика, система занятий / Людмила Дмитриевна Лебедева. – СПб.: Речь, 2003. – 256 с.
 - 14.Повстан Л.А. Возможности арт-терапии в коррекционно-развивающей работе с социальными сиротами, имеющими нарушения психического развития на донологическом уровне: дис. ... канд. псих. наук: спец. 19.00.04 / Людмила Александровна Повстан. – Томск, 2004. – 176 с.
 - 15.Психологический словарь / авт.-сост.: В.Н.Коропулина, М.Н.Смирнова, Н.О.Гордеева. – Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 640 с.
 - 16.Психотерапевтическая энциклопедия / под ред. Б.Д.Карвасарского. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 752 с.
 - 17.Резолюция Российской арт-терапевтической ассоциации (16 мая 2009 г.) // Исцеляющее искусство: Международный журнал арт-терапии. – 2009. – Т.12. – № 1. – С. 9.
 - 18.Смілянець О. Корекція девіантної поведінки підлітків засобами арт-терапії [Електронний ресурс] / О.Смілянець // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України, за ред. академіка С. Д. Максименка. – К., 2009. – URL: <http://vuzlib.com/content/view/944/94/>
 - 19.Сорока О.В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання арт-терапевтичних технологій: дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 / Ольга Вікторівна Сорока. – Тернопіль, 2016. – 534 с.
 - 20.Liebmann M. Art Therapy for Groups: A Handbook of Themes, Games and Exercises. – Cambridge, MA : Brooklyn Books, 1986.

Стаття надійшла до редакції 04.10.2017 р.
Стаття прийнята до друку 10.10.2017 р.

Брындиков Юрий

кандидат психологических наук, доцент
доцент кафедры социальной работы и социальной педагогики
Хмельницкий национальный университет, г.Хмельницкий, Украина

АРТ-ТЕРАПИЯ: СУТЬ, ВОЗМОЖНОСТИ РАБОТЫ С ВОЕННОСЛУЖАЩИМИ УЧАСТНИКАМИ БОЕВЫХ ДЕЙСТВИЙ

В статье проанализированы различные подходы к определению арт-терапии. С методологической точки зрения арт-терапию рассматривают как форму психотерапии, инновационную образовательную и реабилитационную технологию, комплекс методик для лечения и адаптации человека в социуме. Представлены преимущества арт-терапии, раскрыта ее сущность и возможности в работе с военнослужащими участниками боевых действий. Охарактеризованы варианты проведения индивидуальной и групповой арт-терапии, среди которых для комбатантов оптимальными могут быть студийная открытая группа, аналитическая закрытая группа и тематически ориентированная группа.

Ключевые слова: арт-терапия, индивидуальная арт-терапия, групповая арт-терапия, военнослужащие участники боевых действий.

Bryndikov Yuriy

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor
Department of Social Work and Social Pedagogy
Khmelnitsky National University, Khmelnytsky, Ukraine

ART THERAPY: THE CORE, POSSIBILITIES OF WORK WITH THE SERVICEMEN THE COMBATANTS

Different approaches to the definition of the art therapy have been analyzed in the article. From the methodological point of view, art therapy is considered as a form of psychotherapy, innovative educational and rehabilitation technology, a set of techniques for the treatment and adaptation for a person in society. The advantages of the art therapy are presented, as well as its core and possibilities in work with the servicemen the combatants who have psycho-emotional disorders, consequences of the psychotraumatic stress disorders, manifestations of destructive emotional states. The positions of domestic and foreign scientists have been considered which made it possible to find out the core of the art therapy, which involves the therapeutic and corrective effects of art on man and manifests itself in the reconstruction of traumatic situation through creative activity. A person experiences positive impressions, emotions and needs while drawing.

Key words: art-therapy, individual; art-therapy, group art-therapy, servicemen the combatants.